

Gelişim

► 1. Gelişim ve Değişim

- Gelişim, organizmanın doğum öncesi dönemden başlayarak (döllenme) bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal yönden olgunlaşma ve öğrenme etkileşimiyle sistematik ve ardışık olarak sürekli ilerleme kaydetmesidir.
- Gelişme ise gelişim süreci sonunda ortaya çıkan üründür.
- Değişim, organizmanın bir durumdan başka bir duruma geçmesidir. Sistematik, ardışık ve organizma için uyum sağlayıcı olabileceği gibi, tesadüfi, olumlu ya da olumsuz, kalıcı ya da geçici olabilir.
- Değişme ise değişim süreci sonunda ortaya çıkan üründür.

► 1. Gelişim ve Değişim

- Bisiklet kullanmayı bilmeyen bir çocuğun bisiklet kullanmayı öğrenmesi hem bir gelişmedir hem de değişimdir. Ancak bu çocuğun geçirdiği kazadan sonra beyin hasarı sonucu bisiklet kullanmayı unutması ya da yaşadığı korku nedeniyle bir daha bisiklet kullanmayı istememesi gelişme olarak değerlendirilemez. Bu sadece değişimdir.
- Bisiklet kullanmayı bilmeyen bir çocuğun bisiklet kullanmayı öğrenmesi olumlu bir değişme iken, geçirdiği kaza sonrası unutması ise olumsuz bir değişimdir.

► GELİŞİMSEL YÖNTEMLER

- Yaşa bağlı olarak ortaya çıkan değişimleri konu edinen araştırmacıların kullandığı yöntemdir.
- Araştırmacılar, zaman içerisinde insanların çeşitli yönlerinin nasıl geliştiğini anlamaya çalışırlar. Bu nedenle, insan gelişiminin tüm yönlerini anlamak için yaşı dikkate alan araştırmalar planlarlar.
- Amaç bireyde yaşa bağlı olarak ortaya çıkan gelişimsel süreçleri betimlemektir.
- Boylamsal, kesitsel yöntemler

► 1. Gelişim ve Değişim

- Organizmanın her gelişimi bir değişimdir, ancak her değişim bir gelişim değildir. Değişim, gelişimi de kapsayan daha genel bir kavramdır.
- Bir durumun gelişimsel değişme kabul edilebilmesi için olgunlaşma ve öğrenme etkileşimiyle oluşması, sistematik ve ardışık olarak sürekli ilerleme kaydetmesi ve organizma için uyum sağlayıcı bir fonksiyonunun olması gerekir. Aksi halde sadece değişme olarak kabul edilir.

► 2. Gelişim Alanları

- Fiziksel, bilişsel, psiko-sosyal
- Gelişim alanları sürekli bir etkileşim halindedir. Bu durum "gelişim bir bütündür" ilkesiyle açıklanır.
- a. Fiziksel gelişim

Gelişim

- ▶ Bireyin bedeninde ve anatomik özelliklerinde meydana gelen gelişmeleri kapsar.
- ▶ Bir kişinin boy uzunluğu, ağırlığı, iskelet-kas sistemi, motor becerileri gibi süreçlerdeki değişimler biyolojik süreçler yoluyla ortaya çıktığı için fiziksel gelişim başlığı altında incelenir.
- ▶ Fiziksel gelişim doğum öncesinden başlayıp yaşamın sonuna kadar devam eder.
- ▶ b. Bilişsel gelişim
- ▶ Bireyin zihinsel aktivitelerinde ortaya çıkan gelişmeleri kapsar.
- ▶ İnsanların düşünme, algı, bellek, akıl yürütme, dil kullanma becerisi gibi aktivitelerindeki değişimlerdir.
- ▶ c. Psikososyal gelişim
- ▶ Bireyin duyguları, diğer insanlarla olan ilişkileriyle ilgili değişimleri kapsar.
- ▶ İnsanlar dünyaya sosyalleşmemiş bir varlık olarak gelir. Yaşamın ilk yıllarında çocuğun sosyalleşmesinde en önemli görev anne-babalara düşer.
- ▶ Sosyalleşme süreci ömür boyu devam eder, ancak sosyalleşmenin yoğunluğu dönemlere göre değişir. Bebeklik ve ilk çocukluk yıllarında sosyalleşme süreci çok hızlı ilerlemektedir.
- ▶ 3. Büyüme
- ▶ Büyüme, en kısa tanımıyla, vücut kitlesindeki artıştır. Vücut kitlesindeki artış ise boyun uzaması, ağırlığın-hacmin artması şeklinde, nicel olarak kendini göstermektedir.
- ▶ Büyüme daima bir artışı ifade eder; azalma gösteren bir durum büyüme olamaz.
- ▶ Örneğin, iki yıl öncesine kadar vitrinin üzerinde duran çikolatalara ulaşmak için tabureye ihtiyaç duyan bir çocuğun bu yıl için tabure olmadan çikolatalara uzanabilmesi boyunun uzadığını yani büyüdüğünü gösterir.
- ▶ 4. Olgunlaşma
- ▶ Bir yetinin kazanılabilmesi, davranışın gerçekleştirilmesi için organizmanın zihinsel ve fiziksel olarak uygun seviyeye ulaşması gerekir. İşte bu noktada karşımıza olgunlaşma kavramı çıkar.
- ▶ Olgunlaşma, öğrenme yaşantılarından ve çevresel etkilerden bağımsız, kalıtım tarafından kontrol edilen bir süreci anlatır. Olgunlaşma genetik olarak programlandığından zamanı geldiğinde kendiliğinden gerçekleşir, özel bir çaba göstermeye gerek yoktur.
- ▶ 4. Olgunlaşma
- ▶ Örneğin, üç yaşındaki bir çocuğa sabah akşam uğraşıldığı halde okuma-yazma neden öğretilmez?
- ▶ Çünkü üç yaşındaki bir çocuk, henüz zihinsel olarak okumayı öğrenmeye ya da kas yapısı olarak yazı yazmaya uygun durumda değildir. Yani yeterince olgunlaşmamıştır.

Gelişim

- ▶ Bu çocuğa ne kadar uğraşılırsa uğraşılırsın genetik yapısının izin verdiği en erken sürece ulaşmadan bu davranışlar kazandırılmaz. O halde olgunlaşma bir şeyi öğrenmenin ön koşuludur.
- ▶ 5. Öğrenme
- ▶ Öğrenme, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşim sonucunda, davranışta meydana gelen nispeten kalıcı ya da izli davranış değişikliğidir.
- ▶ Bir şeyin öğrenilebilmesi için olgunlaşma ön koşuldur. Yani yeteri kadar olgunlaşmamış bir organizmaya ilgili davranış öğretilemez. Fakat olgunlaşma, öğrenme için tek başına yeterli değildir.
- ▶ Örneğin tenis raketini tutup forehand yapabilecek bir çocuğun denemeler/pratik yapması gerekir.
- ▶ Bir davranışın öğrenilmiş kabul edilmesi için:
  - ▶ 1. Davranışta gözlenebilen bir değişim gerçekleşmesi,
  - ▶ 2. Bu değişimin kalıcı ya da izli olması,
  - ▶ 3. Bu değişimin yaşantı sonucu olması,
  - ▶ 4. Bu değişimin sadece büyümenin ya da sadece olgunlaşmanın bir sonucu olmaması,
  - ▶ 5. Bu değişimin geçici olmaması (yorgunluk, hastalık, ilaç alma vb.) gerekir.
- ▶ 6. Hazırbulunuşluk
- ▶ Hazırbulunuşluk bireyin sadece olgunlaşma düzeyini değil, aynı zamanda, bireyin önceki öğrenmelerini, ilgilerini, tutumlarını, güdülenmişlik düzeyini, yeteneklerini, genel sağlık durumunu da kapsar.
- ▶ Örnek: Bisiklet kullanmak için yeterli hazırbulunuşluk düzeyinde olan bir çocuk; bisiklet kullanmaya isteklidir, bisiklet kullanmak için gerekli olan kaslar ve diğer organlar yeterli olgunluğa erişmiştir, bisikletin nasıl kullanılacağı ile ilgili ön koşul öğrenmelere sahiptir, genel sağlık durumu bisiklete binmesine uygundur.
- ▶ Kısaca hazırbulunuşluk, bireyin zihinsel, sosyal ve bedenen öğrenmeye hazır durumda olması demektir.
- ▶ 6. Hazırbulunuşluk
- ▶ 7. Yaş
- ▶ Gelişim psikologları, gelişim sürecini döllenmeden ölüme kadar olan süreçte yaşa bağlı değişimler şeklinde inceler. Bu nedenle, gelişim sürecinin incelenmesinde yaş çok önemli bir faktördür.
- ▶ Bireyin yaşı özellikle de olgunlaşma süreci açısından çok önemlidir. Çünkü genetik mirasımızın bir eseri olan olgunlaşma süreci, yaşa bağlı düzenli bir sıra izlemektedir ve bu sıra evrenseldir.

Gelişim

- ▶ Büyümenin değerlendirilmesinde de yaş faktörü karşımıza çıkmaktadır. Çünkü büyüme yaşa göre uzunluk, yaşa göre ağırlık, yaşa göre baş çevresi gibi büyük oranda yaşa bağlı olarak ele alınmaktadır.
- ▶ GELİŞİMİN kuralları
- ▶ 1. Hem kalıtım hem çevreden etkilenir
- ▶ 2. Organizmanın çeşitli kısımları için farklı oran ve hızlarda gerçekleşir
- ▶ 3. Hızlı değişikliklerin olduğu dönemlerde çevre etkisi büyüktür
- ▶ 4. Gelişim düzenli bir sıra izler
- ▶ 5. Gelişim dönemler halinde betimlenir
- ▶ 6. Gelişimde kural telafi değil, ilişkilidir
- ▶ 7. Bireysel farklılıklar vardır
- ▶ GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER
- ▶ 1. Kalıtım
- ▶ 2. Çevre
- ▶ 3. Kritik Dönem
- ▶ 1. Kalıtım
- ▶ Kalıtım, anne ve babadan bireye genetik yolla geçen yetenek ve özelliklerdir. Bu özellikler bireyin yaşamı boyunca sahip olacağı zihinsel yetenek, duygusal denge, fiziksel yapı gibi birçok özelliğin alt ve üst sınırlarını belirler.
- ▶ 2. Çevre
- ▶ Çevre, bireyin doğuştan getirdiği potansiyele gelişme olanağı veren ya da sınırlandıran faktörleri içermektedir.
- ▶ Çevresel faktörler üçe ayrılır:
- ▶ a. Doğum Öncesi Çevre: Annenin aldığı ilaç, alkol, radyasyona maruz kalma, kan uyuşmazlığı, akraba evliliği, doğum öncesinde çocuğun gelişimini etkiler.
- ▶ b. Doğum Sırasındaki Çevre: Doğum sırasında görülebilen kordon dolanması, çocuğun oksijensiz kalması gelişimi olumsuz etkiler.
- ▶ c. Doğum Sonrası Çevre: Ailenin çocuğa yaklaşımı, sosyoekonomik durumu, çocuğun geçirdiği hastalıklar, ailenin parçalanması, çocukların doğuş sırası gelişimi etkiler.
- ▶ 3. KRİTİK DÖNEM

Gelişim

- ▶ Kritik dönem, gelişimsel kazanımlarda belirli yaşantıların potansiyel olarak en fazla etkilendiği zaman dilimleridir. Başka bir deyişle, belirli bir kazanımın sağlanabilmesi için çevre etkisinin en etkili-en yoğun olduğu zaman dilimidir.
- ▶ İnsanlar bazı gelişim dönemlerinde ve yaşlarda, belirli kazanımlar için yüksek duyarlılığa sahiptir. Bu dönemlerde uygun çevre koşullarının sağlanması halinde kazanım çok daha çabuk ve etkili olmaktadır. Eğer bu yaş aralıklarında uygun çevre koşulları sağlanamazsa, ilerleyen süreçte kazanım gerçekleşse bile çok fazla zaman almakta ve istenen kadar etkili olmamaktadır. İşte bu zaman aralıklarına kritik dönem adı verilmektedir.